

राष्ट्रीय सत्ता : व्याख्या

- **एच. जे. मॉर्गेंथॉ** : 'राष्ट्रीय सत्ता म्हणजे राज्याची अशी क्षमता की ज्याद्वारे राज्य स्वतःच्या इच्छेनुसार इतर राज्याचे वर्तन नियंत्रित करते आणि त्यांच्याकडून स्वतःच्या राष्ट्रीय हितसंबंधांना अनुकूल असे कार्य करवून घेते.'
- **पेडलफोर्ड आणि लिंकन** : 'राष्ट्रीय शक्ती(सत्ता) म्हणजे असे सामर्थ्य की जे, भौगोलिक, आर्थिक, राजकीय, लष्करी, भौतिक, मानसिक आणि नैतिक घटकांपासून निर्माण होते आणि जे राष्ट्रीय हिताच्या संवर्धनासाठी उद्दिष्टे साध्य करण्यास उपयुक्त ठरते.'
- **एफ. के. ऑर्गेन्स्की** : 'आपले हितसंबंध संवर्धित करण्याच्या दृष्टीने दुसऱ्या राष्ट्राचे व्यवहार आपल्या इच्छेप्रमाणे करण्याची जी कुवत, क्षमता असते तिला राष्ट्रीय सत्ता असे म्हणतात.'

राष्ट्रीय सत्ता : व्याख्या

- **हॅरॉल्ड लॉसवेल** : 'निर्णय निर्धारण प्रक्रियेतील सहभाग म्हणजे सत्ता होय. राजकीय प्रक्रियेत सत्तेचे प्रकटीकरण होत असते.'
- **हर्बर्ट आणि एडवर्ड शेलस** : 'सत्ता म्हणजे अन्य व्यक्तींच्या वर्तनावर प्रभाव पाडण्याची क्षमता होय.'
- **रॉबर्ट बस्टिड** : 'बलप्रयोगाची क्षमता म्हणजे सत्ता होय. बल म्हणजे प्रकट शक्ती होय. एका व्यक्तीने किंवा गटाने दुसऱ्या व्यक्ती किंवा गटाच्या वर्तनाला संकुचित, मर्यादित किंवा पूर्णपणे थांबविणे म्हणजे सत्ता होय.'

राष्ट्रीय सत्तेचे घटक

१. **नैसर्गिक घटक** : भौगोलिक स्थिती, नैसर्गिक साधनसंपत्ती, लोकसंख्या
२. **वैज्ञानिक, तांत्रिक स्वरूपाचे घटक** : तंत्रविज्ञान, औद्योगिककृषिउत्पादन क्षमता, लष्करी सामर्थ्य
३. **राजकीय घटक** : शासनपद्धती, प्रशासन, नोकरयंत्रणा, नेतृत्व
४. **सामाजिक व बौद्धिक घटक** : राष्ट्रीय चारित्र्य, नैतिकता, विचारप्रणाली राष्ट्रीय एकीत्मता, जनतेचे मनोधैर्य
५. **बाह्य घटक** : राष्ट्राची पत, प्रतिष्ठा, आंतरराष्ट्रीय क्षेत्रातील स्थान.

१. भौगोलिक स्थिती(घटक)

‘प्रत्येक राष्ट्राची परराष्ट्र नीती त्या राष्ट्राच्या भौगोलिक स्थितीवर अवलंबून असते’ - नेपोलियन बोनापार्ट

अ) नकाशे(Maps)

ब) क्षेत्रफळ किंवा आकार(Size)

क) हवामान(Climate)

ड) स्थिती किंवा स्थान(Location)

इ) स्थलाकृती(Topography)

फ) सीमा(Boundaries)

२. नैसर्गिक साधने(प्राकृतिक संसाधन)

अ) अन्नधान्य

ब) खनिज द्रव्ये(कच्चा माल)

३. लोकसंख्या

४. तंत्रविज्ञान व लष्करी सत्ता

५. विचारधारा

६. राष्ट्रीय चारित्र्य

७. राष्ट्रीय मनोबल किंवा मनोधैर्य

८. नेतृत्व

९. राजकीय व आर्थिक व्यवस्था